

INTERVENȚIONISM ÎN ECONOMIA REALĂ (I)

*dr. Mihail DIMITRIU**

Rezumat

Intervenționismul este cunoscut ca un „rău necesar” în dezvoltarea economică sau socială, dar poate căpăta noi dimensiuni în contextul actualei crize financiare și economice. În acest context, studiul are drept scop prezentarea unor concepte mai mult sau mai puțin arhicunoscute de specialiști, dar care în prezent ar trebui redefinite.

Principala valoare adăugată de natură conceptuală a studiului este aceea a încercării de redefinire a eficienței intervenției și rolului statului în economie și societate. În acest cadru, după prezentarea principalelor aspecte privind relația între guvernare și macroeconomie, sunt prezentate principalele probleme legate de eficiența economică, justiția socială și dezvoltarea economico-socială, eșecul piețelor, externalități, bunuri publice, urmând ca în a doua parte a articolului să dezvoltăm principalele probleme legate de determinanții intervenției statului în contextul recesiunii economice și intensitatea intervenției statului în economie.

Abstract

Interventionism is known as a "necessary evil" in economic and social development, but may gain new dimensions in the current financial and economic crisis. In this context, the study aims at presenting concepts more or less the class of specialists, but today should be redefined. Value added of the conceptual nature of the study is to test the effectiveness of intervention and redefining the state role in economy and society. In this context, after presenting the main aspects of the relationship between governance and

* *Cercetător științific II, secretar științific, Centrul de Cercetări Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, ACADEMIA ROMÂNĂ.*

macroeconomics, are the main issues related to economic efficiency, social justice and economic and social development, market failure, public goods, and at its second part of the article to develop main determinants of state intervention issues in the context of economic recession and the intensity of state intervention in the economy.

Cuvinte-cheie: intervenția statului, externalități, bunuri publice, eficiență economică.

Cod JEL: G01, H10, H11, H21, H23.

Istoria dezvoltării evidențiază că, în condițiile unor resurse limitate, libera inițiativă și piața concurențială sunt factori esențiali ai sporirii eficienței economice, dar și creatori de inegalități sociale. Anumite inegalități sunt considerate normale, firești, în timp ce altele sunt apreciate ca nedrepte și inacceptabile.

În economiile liberale, statele democratice intervin pentru a menține un echilibru între eficiența economică și justiția socială, între mediul creat de om și exigențele vieții natural-umane, corectând, de câte ori este nevoie, eșecurile pieței libere în alocarea resurselor economice limitate.

1. Macroeconomie și guvernare

La scara unei economii naționale, fenomenele și procesele reale individuale se integrează în cadrul unui circuit economic de ansamblu. Acesta reflectă interdependențele reale din viața economică ce generează *cerere agregată și ofertă agregată, consum intermediar și consum final, venit, consum, economii și investiții, nivelul general al prețurilor, excedente sau deficite bugetare, monetare, comerciale* etc. Asemenea fluxuri ierarhizate și structurate într-o anumită logică permit exprimarea cantitativă și descrierea modului de funcționare a sistemului economic în ansamblu, *cu intrările sale, cu transformările care se produc, cu ieșirile intermediare și finale, cu interacțiunile lor în timp și spațiu.*

Caracteristica esențială a lumii contemporane o constituie accelerarea creșterii interdependențelor dintre activitățile economice, atât în plan național, cât și internațional-mondial.

Problemele la nivelul macroeconomiei sunt multiple, dintre care mai importante sunt:

- asigurarea condițiilor pentru realizarea unei alocări eficiente a resurselor limitate și corectarea eșecului piețelor concurențiale;

- realizarea unei creșteri economice echilibrate, bazată pe compatibilitatea criteriilor de eficiență economică cu criteriile social - umane și ecologice;
- relația dintre exigențele echilibrului economic general și dezechilibrele parțiale care pot să apară la scara unei economii, sub forma inflației și șomajului etc.;
- ciclicitatea economică în determinarea cauzelor care alternează fazele de expansiune cu fazele de recesiune, ca și politicile anticiclice;
- integrarea macroeconomiei în cadrul economiei mondiale, în diferitele organizații economice și în piețele internaționale;
- programarea și prognoza liniilor dezvoltării economico-sociale, din perspectiva evoluției resurselor naturale și a progresului tehnico științific, a globalizării problemelor pe care le ridică sporirea interdependențelor dintre economiile naționale etc.;
- politicile macroeconomice de corectare a eșecurilor piețelor concurențiale și de depășire a dezechilibrelor anormale în evoluția vieții economico-sociale;
- fundamentarea principalelor agregate economice și studierea relațiilor dintre ele, pentru a evidenția regularități și raporturi relativ stabile între ele, ca de exemplu, între venit și consum, venit și economii, venit și investiții etc.

Delimitarea problemelor macroeconomice reprezintă o modalitate utilă de analiză și interpretare a vieții economice, pornind de la individualitatea fenomenelor și proceselor economice și ajungând la integrarea lor în logica ansamblului economiei naționale. Astfel, se pot evidenția legile (principiile) ce explică funcționalitatea normală a circuitului economiei naționale și, pe această bază, se cunosc cauzele dezechilibrelor nedorite, care pot să afecteze starea de normalitate a sistemului economic.

Prin studierea macroeconomiei și descoperirea legilor care guvernează funcționalitatea normală a sistemului, se creează o bază teoretică de analiză și interpretare a unor probleme, cum ar fi: dacă un individ nu beneficiază de prosperitate, ce importanță are că societatea, în ansamblu, este dezvoltată și prosperă; ce satisfacție are un om sărac, dacă știe că alții sunt bogați; dacă cineva este șomer, nivelul mare al șomajului nu dă nici o satisfacție și, atunci, la ce este bună securitatea generală dacă el nu este în siguranță etc.

De asemenea, studierea macroeconomiei ajută la înțelegerea viabilității unui sistem economic numai în funcție de ceea ce a realizat

bun pentru individ și societatea în care trăiește, prin aplicarea metodei analizei și sintezei la studierea sistemului economic, atât în ceea ce privește economia consumatorilor individuali, firmelor și industriilor individuale, cât și sub aspectul administrării cererii și ofertei agregate.

Administrația publică îndeplinește un rol pronunțat în toate țările, în proporții diferite și în condiții concret-istorice. Dincolo de exagerările ideologice și politice care trebuie eludate, în epoca modernă statul, prin instituțiile și mecanismele în care este implicat, influențează în mod decisiv economia, la nivel macroeconomic, mezoeconomic și microeconomic, ca și în relațiile variate de interdependență cu alte economii naționale, în cadrul proceselor de globalizare a vieții economice, de universalizare a dezvoltării și de control al marilor riscuri pe care le aduce evoluția vieții natural-umane și sociale.

Cauzele implicării statului în viața economică sunt multiple, aflându-se în legătură nemijlocită cu evoluția factorilor de producție, cu progresul tehnico - științific, cu accentuarea complexității economiei și a externalităților acesteia, ca și cu aspecte de ordin social, cultural, politic, militar, ecologic cu riscurile pe care le generează sărăcia și poluarea la scară națională, internațională și globală.

Îndeplinirea rolului statului democratic se asigură printr-un sistem de norme, principii, instrumente și pârghii economice, monetare, fiscale, valutare etc., ca și prin intermediul societății civile. Trebuie să amintim că în acest context, se înscrie politica economică cu obiective ierarhizate în raport cu nivelurile de agregare economică, având ca premisă și, totodată, ca scop final interesul general al națiunii, într-un anumit orizont de timp.

În funcție de o varietate de criterii se elaborează și se înfăptuiesc diverse tipuri de politici economice, cum ar fi: politici generale, locale, monetar-financiare, bugetar – fiscal - valutare, politici de programare (planificare) macroeconomică, politici de ocupare, politici anticiclice, politici comerciale, politici de coeziune economică și socială etc.

2. Eficiență macroeconomică, justiție socială și dezvoltare¹

Eficiența, în general, cea economică, în special, presupune compararea rezultatelor cu eforturile la un moment dat și în dinamică.

¹ În sensul viziunii lucrării lui Michel Didier, *Economia. Regulile jocului*, București, Editura Humanitas, 1994

Potrivit practicii agregării din contabilitatea națională, rezultatele se exprimă sub forma valorii producției (valoarea adăugată sau nivelul indicatorilor macroeconomici agregați), iar eforturile, sub forma valorii resurselor atrase și utilizate. Într-o primă aproximare, eficiența depinde de evaluările valorice ale acestor componente. De aici rezultă că eficiența oricărui proces economico-social se poate schimba în funcție de modificările de evaluare, care, la rândul lor, sunt rezultatul schimbărilor în preferințele noastre, în modul în care utilitățile de care avem nevoie depind de altele, se susține reciproc etc.

Aceasta înseamnă că, printr-o modificare valorică adecvată a elementelor de intrare sau de ieșire dintr-un proces, se întâmplă ca un lucru să nu fie atât de eficient încât să nu poată ajunge ineficient, sau să nu fie atât de ineficient încât să nu poată fi făcut eficient.

Eficiența relativă a producției rezultate este, așadar, expresia raportului dintre cererea și oferta de intrări, care își pune amprenta pe prețul resurselor și expresia raportului dintre cererea și oferta bunurilor create ce determină valoarea producției obținute.

Tot ceea ce oamenii apreciază ca utilitate modifică raportul lor față de celelalte lucruri, mai puțin prețuite, fapt ce va schimba în permanență eficiența lor relativă. Aceasta înseamnă că eficiența este, în mod inevitabil, un termen de evaluare. Ea depinde, în primul rând, de raportul care se creează între valoarea producției rezultate și valoarea resurselor intrate. Eficiența este măsurată de raportul dintre o valoare și altă valoare, și nu de un raport fizic, fapt pentru care ea este dependentă de aprecierile noastre cu privire la aceste valori.

În al doilea rând, dacă avem în vedere sacrificiul pe care îl presupune obținerea unui bun, în condițiile unor resurse limitate, atunci este eficientă acea activitate economică care se obține cu cel mai scăzut cost al oportunității. În funcție de dorințele noastre, ne specializăm în producerea acelor bunuri în care credem că avem cel mai mare avantaj comparativ relativ, cel mai scăzut cost real al alegerilor pe care le facem. Prin specializarea în domenii pe care și le dorim, oamenii pot efectua schimburi între ei, obținând în interesul lor, prin comerț, utilitățile de care au nevoie.

Pentru a putea cunoaște ce este eficient sau ineficient, trebuie, mai întâi să răspundem la întrebarea: ce reprezintă pentru noi un lucru de valoare? Odată ce am răspuns la această întrebare, putem să stabilim valoarea relativă a lucrurilor și, în funcție de aceasta, să vedem care este eficiența lor relativă.

Atunci când drepturile de proprietate sunt clare, stabile și comercializabile, resursele insuficiente tind să capete acele prețuri bănești care le reflectă relativa lor raritate. În aceste condiții, deciziile care se iau urmăresc eficiența, folosind aceste prețuri ca informații. Eficiența este de partea acelei activități care sacrifică ceva mai puțin valoros de dragul a ceva mai valoros, în condițiile unor resurse limitate, incertitudinii și existenței riscurilor de a nu realiza ceea ce ne-am propus.

Pentru luarea unor decizii sunt mai importante costurile marginale anticipate și nu cele plătite, deoarece primele reflectă avantajele comparative ale deciziilor alternative, care urmează să se ia.

Avantajul comparativ relativ, pe care resursele îl au asupra altor resurse în anumite utilizări, în raport cu alte utilizări, este cel ce stabilește nivelul optim de angajare a resurselor în alegerile pe care le facem.

Deși lucrurile fizice sunt, cu siguranță, relevante pentru aprecierea eficienței, ele singure nu pot stabili niciodată eficiența relativă a proceselor alternative. Acesta este rezultatul unui raport dintre valoarea producției rezultate și valoarea resurselor utilizate.

Întrucât, în alegerile noastre voluntare sacrificăm ceea ce este mai puțin valoros (resurse, inclusiv timp) pentru ceea ce este mai valoros (producția obținută), problema eficienței apare prin avantajul comparativ relativ pe care îl asigură costurile alternativelor de urmat sau costurile oportunității. De aici rezultă că nici o persoană, grup sau națiune nu pot fi mai eficiente decât altele în orice activitate. *Întotdeauna vor exista avantaje comparative în favoarea unora și dezavantaje comparative în privința altora*, în funcție de care fiecare își va descoperi direcția în care trebuie să aleagă pentru a obține eficiența dorită. Specializarea și schimbul determină un echilibru dinamic reciproc între acestea, încât participanții la viața economică să-și poată maximiza satisfacțiile.

Eficiența sau ineficiența unor activități constituie, în esență, aprecieri, dezacorduri asupra ponderii relative care se acordă diferitelor evaluări valorice. De aceea, într-un sistem social, cu drepturi de proprietate clare și cu puține restricții în schimburile comerciale, prețurile libere care se formează îi ajută pe oamenii care urmăresc avantaje comparative să aleagă calea cea mai eficientă de folosire a resurselor limitate, cu întrebuintări alternative.

Dacă avem în vedere că resursele sunt limitate, iar nevoile sunt nelimitate, la un nivel dat al eficienței, pentru a mări cantitatea dintr-un anumit bun economic este

necesar să se reducă producția dintr-un alt bun economic. *În sens paretian, la nivelul unei economii naționale, activitatea economică este considerată cu eficiență optimă (maximă), atunci când nu se poate mări producția într-un domeniu fără a nu micșora producția într-un alt domeniu.* Acest lucru înseamnă că resursele economice sunt utilizate eficient în cadrul oricărei variante de combinare situate pe un punct de pe frontiera posibilităților de producție.

Activitatea de alocare a resurselor este considerată eficientă atunci când acestea sunt destinate producerii de bunuri economice de care societatea are nevoie. Orice alocare de resurse rare pentru bunuri care nu sunt cerute de societate exprimă o activitate ineficientă, o risipă de resurse.

Activitatea de utilizare a resurselor este considerată eficientă atunci când producția bunurilor materiale și serviciilor s-a obținut cu cel mai scăzut cost relativ. *În condițiile unor resurse date, cu un anumit grad de specializare, pe măsură ce cantitatea dintr-un bun economic crește, costul relativ crește.* Tendința de creștere a costului de oportunitate este și rezultatul faptului că producția marginală (cantitatea suplimentară dintr-un bun prin utilizarea unei unități suplimentare dintr-o anumită resursă economică) are tendință de reducere.

Activitatea de distribuire a bunurilor economice este considerată eficientă dacă firmele producătoare repartizează aceste bunuri în raport cu dorințele și intențiile consumatorilor de cheltuire a veniturilor disponibile, la un anumit preț. În sens practic, *orice activitate de distribuire a bunurilor care mărește averea unora prin micșorarea averii celorlalți este considerată ineficientă.* În același timp, activitatea economică de orice fel care produce mai mult cu aceleași resurse economice, cu păstrarea calității bunurilor va marca o sporire a eficienței, cu efecte pozitive asupra participanților la producția socială.

La nivelul economiei naționale, eficiența economică exprimă acea stare a alternativelor de alegere a cheltuirii resurselor limitate, în care orice sporire a producției unui bun economic înseamnă reducerea producției altui bun economic. *În situația utilizării eficiente a resurselor limitate, prețurile cresc până la nivelul costurilor de oportunitate, descurajând folosirea ineficientă a resurselor și alocarea lor pentru utilizările pe care oamenii pun cea mai mare valoare în bani.*

Iată de ce, pentru înțelegerea acestui proces, este esențial să definim, să delimităm și să explicăm interacțiunea *eficienței*

economice cu *justiția socială*, atât la nivel de individ cât și de colectivitate umană. Evident că, în cadrul acestui demers, ne vom opri asupra acestei relații în domeniul vieții și activității economice.

În sens natural-uman și social, eficiența este acel element care îi permite omului și colectivității umane, în general, să depășească limitele progresului prin progresul limitelor, să asigure un echilibru dinamic și profitabil, bazat pe compatibilitatea criteriilor economice cu cele social-umane și ecologice.

Eficiența economică este obiectivul final al tuturor economiilor de orice natură, este expresia naționalității alegerilor. Prioritatea acestui obiectiv răspunde unei duble preocupări a agenților economici: aceea de a face față sporirii nevoilor individuale și colective de creștere a standardului de viață și aceea de a se confrunța, în cele mai bune situații cu concurența imperfectă, sub diversele ei forme, grad de intensitate și instrumente de desfășurare, atât pe plan intern cât și internațional, în condițiile unor resurse limitate.

Eficiența și economia sunt practic sinonime, reflectând efectele cu care sunt folosiți factorii de producție, într-o anumită combinație a lor. Subliniem acest aspect esențial și, totodată, aducem în atenție ceea ce arată Paul Heyne „În ultimii ani au început să apară în societatea noastră voci sugerând că punem prea mare preț pe eficiență; că uneori sacrificăm prea multe obiective valoroase pentru a obține o eficiență care nu prețuiește cât ne costă. Ar putea fi această afirmație adevărată? Oricine se gândește la ea cu atenție va descoperi că, logic, este ceva ciudat în această critică asupra eficienței. Deși criticii pot avea chestiuni întemeiate și importante de ridicat, nu poate fi adevărat că punem un preț prea mare pe eficiență”².

În sens economic, eficiența exprimă, în esență, calitatea activității economice de a utiliza rațional factorii de producție limitați. Ea este o cerință fundamentală pentru economie și trebuie să ghideze în permanență acțiunile, deciziile economico-financiare ale agenților economici. Eficiența o înțelegem ca un termen de evaluare, un concept valoric, ce se măsoară prin raportul dintre valoarea producției obținute și valoarea resurselor intrate în procesul de transformare.

Eficiența poate și trebuie analizată într-o perioadă lungă, întrucât reprezintă, în ultimă instanță, mișcarea profundă a activității

² Paul, Heyne, „Modul economic de gândire”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1991, p. 107

economice în întregime, cea care s-a impus ca tendință dominantă după ce s-au eliminat mișcările sezoniere, întâmplătoare etc. Indicatorul preferat pentru măsurarea eficienței ar putea fi profitul net al întreprinderii raportat la costuri, ținându-se seama, în determinarea lui, de prețurile constante, eliminându-se pe cât posibil efectul variațiilor de prețuri.

Alegerea ratei de eficiență netă constituie una dintre opțiunile fundamentale ale oricărei activități, deoarece prin această opțiune și prin implicațiile ei asupra marilor echilibre economice, bugetare, monetare și comerciale se exprimă opțiunile nu numai economice, ci și social-politice, într-un orizont de timp. Analiza evoluției economiilor occidentale demonstrează că în ultimele două decenii opțiunile pentru o rată mereu ridicată de eficiență au evidente urmări favorabile, dar duc, în mod implicit, și la inflație, ca factor periodic de ajustare, astfel că o asemenea opțiune, în condițiile stabilității monetare, generează alternanțe de tip *stop and go*.

Dacă eficiența globală și investiția globală sunt egale *ex post*, nu există în mod necesar o identitate între cel care realizează eficiența și investitor. În economiile monetare moderne, piața financiară și instituțiile financiare au menirea de a-i pune față în față pe aceștia, spre a permite celui dintâi să întrebuițeze capitalurile pentru satisfacerea nevoilor de finanțare ale celui din urmă. Acest principiu duce la încurajarea sporirii eficienței, iar în cadrul reglării pe termen scurt, a creșterii economice și determină identificarea unei acțiuni moderatoare asupra consumului, spre a prezerva efortul de investiții. Acest aspect este cu atât mai important, cu cât investițiile, prin natura lor, au cea mai mare capacitate de a crea noi locuri de muncă, asigurând, în același timp, ameliorarea pe mai departe a productivității factorilor de producție. În acest fel, investițiile contribuie și la reconcilierea și revitalizarea funcției productive a sistemului economic.

Eficiența este „mâna vizibilă” a progresului și are mecanismul construit pe câteva reguli de bază, și anume:

- pentru a cheltui, trebuie, mai întâi, să câștigi bani, pentru a avea ce cheltui;
- atunci când poți să-ți cheltuiești veniturile, fără să te atingi de patrimoniu, înseamnă că produci eficient;
- dacă nu cheltuiești întregul venit înseamnă că poți economisi și, deci, poți să-ți sporești patrimoniul;

- atunci când cheltuiești mai mult decât venitul, înseamnă că folosești rezervele, ceea ce echivalează cu diminuarea patrimoniului;
- când cheltuiești, împrumutându-te la viitor, înseamnă că trebuie să investești, nu să consumi în prezent;
- când, pe baza economiilor prezente, mărești patrimoniul în viitor, înseamnă că investești în creșterea productivității factorilor;
- o națiune nu poate să progreseze și să se dezvolte decât prin creșterea productivității factorilor și, în mod deosebit, a muncii;
- dacă unii consumă fără să producă, înseamnă că alții consumă mai puțin decât produc, având loc fenomene de redistribuire în societate;
- având în vedere rezistența structurilor sociale, este infinit mai ușor să distribui mult decât să distribui bine, de aceea calea de a spori eficiența în procesul de tranziție are atât avantaje, cât și dezavantaje.

Aflată în balanța progresului, *echitatea sau justiția socială pun problema egalității șanselor generațiilor care coexistă și se succed în viață*. Eficiența și echitatea cântăresc așa de mult, încât orice modificare a raportului normal dintre ele a produs și va continua să producă mari transformări în lume. În perspectiva dezvoltării durabile, eficiență prin raționalitate trebuie să fie compatibilă cu justiția socială, ca speranță reală pentru egalitatea șanselor.

Aceasta se petrece deoarece oamenii se deosebesc și se aseamănă atât de mult, încât în condiții de resurse limitate și nevoi nelimitate nu se poate trăi fără eficiență, dar nici fără echitate. Sistemul socio-economic, care va reuși să sporească eficiența economică, redistribuind avantajele și riscurile, astfel încât să asigure un echilibru mai bun între riscul creator al întreprinzătorului și garanția protectoare a salariatului, va marca saltul în libertatea reală a omului, aflat sub dictatul limitării mijloacelor și sub zodia incertitudinilor. Acest sistem social - economic și politic, în calitate de joc deschis neterminat, evoluează în echilibru prin raționalitate și speranță.

Pe termen lung, orice absolutizare a eficienței în dauna echității sau a echității în dauna eficienței nu are nici o șansă de izbândă. Un sistem socio-economic bun, viabil, va fi acela care produce cât mai mult și cât mai eficient, pe baza libertății riscului creator și va asigura distribuția cea mai echitabilă a avuției produse pe baza legilor sociale.

În acest context, în rândul specialiștilor se află în dezbatere „problema coexistenței bogăției și sărăciei în rândul țărilor dezvoltate,

problemă ce este încă actuală”³. Dacă este adevărat că soluția pentru a produce mai mult și mai eficient este *asigurarea libertății riscului creator* și dacă este mai ușor să redistribui mai mult decât mai puțin, totuși, pentru a putea distribui sau redistribui bine este extraordinar de greu. Și acest lucru tocmai pentru că, dacă am împărți în mod egal s-ar provoca cele mai mari inegalități, împotriva naturii umane, care deosebește oamenii; după cum, dacă am împărți numai ținând seama de deosebiri, s-ar provoca, de asemenea, cele mai mari inegalități, împotriva aceleiași naturi umane, care ține seama de ceea ce îi aseamănă pe oameni.

Dacă este adevărat că nimeni nu poate supraviețui fără un minimum de venit, dar este posibil să trăiască fără a economisi și fără a acumula cel mai mic patrimoniu, atunci apare evident că, pe ansamblu, în eficiența economică se află atât premisa progresului, cât și cea a supraviețuirii omului. Lipsa ei poate pune în pericol nu numai echitatea, egalitatea șanselor intergenerații, ci și progresul, însăși viața! Așadar, nu poate exista speranța pentru egalitatea șanselor decât în raționalitatea utilizării resurselor limitate.

Lată de ce, *dacă inegalitățile fac parte din firea noastră, și echitatea face, de asemenea, parte din viața noastră cotidiană*. Desigur, nu trebuie să confundăm inegalitățile cu nedreptățile, dar nici echitatea cu egalitatea participării la distribuirea rezultatelor. Întrebarea care se pune este următoarea: ce se acceptă mai ușor de către oameni, egalitățile sau nedreptățile, echitatea sau egalitatea?

Pentru a putea răspunde la această întrebare este necesar să ținem seama că rezultatele din economie reflectă și deosebirile, inegalitățile în producerea lor și deosebirile dintre oameni. Din acest punct de vedere, am putea afirma că societatea este dominată de inegalități și ierarhii. Aceasta reprezintă astăzi în lume regula, iar nu excepția. Astfel, inegalitățile în producerea rezultatelor din economie se transpun în diferențe între venituri, averi deținute, în modul de trai și chiar în fața vieții și morții care urmează (unii mor mai devreme, alții mai târziu) etc.

În acest context, neasigurarea inegalităților care stau la baza rezultatelor din economie poate să producă mari nedreptăți, după cum neasigurarea echității și egalității șanselor poate să producă nedreptăți tot așa de puternice. *Suntem confrunțați aici cu principiul*

³ Lionel Stoleru. „*Vaincre la pauvreté dans les pays riches*”, Paris, Champs Flammarion, 1977

fundamental al vieții, și anume al imposibilității de a măsura exact inegalitățile sau nedreptățile, chiar dacă ele sunt realități ale vieții de zi cu zi, ele sunt cele mai complexe fenomene care scapă încercării de a le da un conținut precis, matematic. Și din această cauză, există pericolul ca unii să ia mai mult decât merită, iar alții, mai puțin, astfel că rezultatele nu vor putea fi distribuite echitabil. Când acest raport atârână prea mult într-o parte sau alta, atunci are loc răsturnarea sistemului socio-economic, încercând să se restabilească echilibrul din eficiență economică și justiție socială, dintre raționalitate și speranță, care întotdeauna va fi relativ, înclinând mereu când într-o parte, când în alta. Singurul element cu care se poate echilibra balanța vieții sunt rezultatele pe care le produce inegal viața, prin sporirea eficienței acțiunii umane și, pe această bază, a bogăției umane individuale și sociale.

*Revendicarea justiției sociale își găsește temeiul și forța în nevoia de dreptate care ne este organică. Deși egalitatea și dreptatea sunt interdependente, ele nu trebuie confundate. De exemplu, există inegalități șocante, scandaloase care produc nedreptăți, dar există și inegalități echitabile, rezonabile, care se bazează pe dreptate. Iată de ce, atacarea fără discernământ a inegalităților riscă să producă mari nedreptăți, tocmai în numele dreptății. Astfel, *prima de vechime*, ca rezultat al *efectului de carieră*, deși apare ca o inegalitate, ea nu este nedreptate, ci, dimpotrivă, un factor de motivație prin puterea anticipației.*

Justiția acestei inegalități provine din faptul că eficacitatea efectului de carieră și dreptatea se situează în registre diferite de valori; primul, în rezultatele producției, iar cel de-al doilea este o stare de opinie, legată de valorile morale și sociale ale perioadei respective. Există, așadar, o dublă confruntare, între eficacitate și dreptate, pe de o parte, și între diferitele concepții despre dreptate, pe de altă parte. Analizând relația dintre eficiență economică și justiție socială și ținând seama că eficiența trece prin mecanismele pieței, se pune întrebarea: „Putem vorbi de o moralitate a pieței sau, se poate opune piața dreptății?”

Cel puțin până în prezent, cea mai bună eficiență economică relativă o asigură o piață concurențială. Acesta este cel mai bun mecanism pe care l-a născut deocamdată economia de piață din țările dezvoltate. În același timp, orice piață trebuie să aibă și o anumită moralitate, care nu reprezintă altceva decât reglementările

introduse prin lege cu privire la loial și neloial prin mecanismele statului democratic, la raportul dintre rațional și speranță în evoluția vieții natural-uman și sociale. **Raționalitatea se asigură prin piață, iar speranța prin societate!**

Viața demonstrează că în societățile unde se proclamă libertatea de alegere și acțiune, contractul social este un compromis între două tipuri de valori: cele ale pieței libere, care se referă la bunuri, și cele ale societății, valorile sociale, care sunt reglementate prin lege și fac obiectul drepturilor oamenilor. De exemplu, potrivit legilor pieței libere concurențiale, este normal ca cineva să dea faliment și, deci, să apară șomajul. Dar ce vină are un salariat de la o firmă, care a ajuns șomer pentru că firma a fost condusă prost? Este adevărat că, potrivit legilor pieței, falimentul este o altă față, cea urâtă, în raport cu fața cea frumoasă care este creșterea eficienței și competitivității.

Dacă ne-am imagina la limită societatea umană (sistemul socio-uman), atunci nu ar putea exista decât două alternative:

a. fie un sistem socio-economic în care s-au suprimat toate libertățile;

b. fie un sistem socio-economic, în care s-ar putea vinde și cumpăra totul, inclusiv judecata, dreptatea, credința, onoarea etc.

Evident că asemenea tipuri de societăți nu pot exista; în prima variantă, suprimarea libertății de alegere și acțiune echivalează cu anularea conținutului actului economic. În cea de-a doua situație, absolutizarea eficienței se întoarce asupra anulării echității și dreptății sociale, deoarece nici o societate nu poate rezista dacă nu este asigurat măcar dreptul la viață decentă, ca să nu mai vorbim de protecția față de abuzurile raționalității economice.

De aceea, orice sistem socio-economic viabil trebuie să îmbine, în diverse grade de echilibru, libertatea pieței cu restricția legii și adeziunea la tradițiile și valorile fundamentale, astfel încât, pe fondul sporirii eficienței și competitivității, să fie apărate și valorile fundamentale ale vieții în fața atotputerniciei banului. Dacă bunurile economice sunt produse după principiul inegalității și repartizate în mod inegal oamenilor, drepturile sunt distribuite în mod egal tuturor, repartiția lor nu trebuie să depindă de nici un venit sau efort personal.

Desigur, ar fi o eroare să se considere că drepturile și valoarea banilor sunt străine unul de celălalt. Relațiile interumane se manifestă sub forma schimbului de bunuri contra bani, motivate de interes, dar și sub forma legăturilor impuse de lege și de drepturi, motivate de grija pentru echitate și dreptate socială. De aceea, în cadrul

contractului social, economia fiind un aspect fundamentale al vieții sociale, este necesar să se îmbine ceea ce permite legea cu ceea ce motivează interesul particular, în contextul pieței concurențiale.

La prima vedere, regula „mâinii invizibile”, de a da fiecăruia ceea ce i se cuvine, pare să corespundă unei idei de dreptate, în sensul că mecanismul concurenței dă o șansă fiecăruia, în cadrul libertății de alegere și acțiune. Față de regula *retribuție = contribuție*, în calitate de primă condiție a unei societăți drepte, se aduc o serie de obiecții, printre ele remarcându-se următoarele:

a) *există o serie de eșecuri și imperfecțiuni ale pieței concurențiale*, fapt ce are ca efect o abatere a realității de la legea teoretică a regulii *retribuție = contribuție* (în lupta de concurență – arată J. K. Galbraith – nu câștigă cel mai bun, ci cel mai puternic);

b) *concurența pe piață repartizează veniturile după regula retribuție = contribuție și distribuie încurajări, dar și sancțiuni*. Când o întreprindere primește o palmă serioasă de la o mână invizibilă și dă faliment, toți salariații sunt sancționați, fără ca ei să aibă vreo vină, ba, mai mult, „stau cu mâinile în sân” și nu pot acționa. Este această situație o nedreptate? Este. Dar această nedreptate este un produs al încurajării celor care își manifestă libertatea spiritului creator și, deci, este o nedreptate pentru „binele” competiției pentru care unii plătesc mai mult. Atenuarea ei s-a făcut prin introducerea indemnizației de șomaj, care diminuează cu atât mai mult nedreptatea cu cât eficiența actelor economice este mai puternică.

Când însă această nedreptate depășește pragul suportabilității prin eficiență, ea înclină balanța în defavoarea echității generale, cu consecințe grave asupra stabilității sistemului socio-economic.

Și totuși, de ce nu se stabilește în societate regula echității generale care să creeze condițiile reale pentru egalitatea șanselor generațiilor care coexistă și se succed în viață? *De ce dacă banii și dreptatea nu fac întotdeauna casă bună, dacă o minoritate a populației dispune de cea mai mare parte a bogăției, nu se impune legea egalității generale?*

Există părerea că printr-un asemenea sistem socio-economic s-ar produce de fapt inegalități mult mai mari. Prețul acestei inegalități generale ar fi prea mare și el nu se măsoară și nu se plătește în unități de dreptate, pentru că atunci societatea ar câștiga, ci în termeni de libertate și eficiență.

În acest caz, introducerea legii egalității generale ar genera un preț incomparabil mai ridicat și care ar trebui plătit de toată lumea. De aceea, din două imperfecțiuni, evoluția vieții economice s-a axat pe piața concurențială bazată pe inegalități și eșecuri, dar și pe o înaltă eficiență și competitivitate.

Este adevărat că libera inițiativă și piața sunt creatoare de inegalități, dar incită la realizarea șansei prin creație și inovație ca motor al progresului. Ori, cu cât se limitează mai mult libertatea de acțiune, cu atât se micșorează capacitatea de creație și înaintare a omului și, de aici rezultă că, bogăția crește mai încet sau poate chiar să scadă, micșorându-se și averea distribuită, ceea ce face ca toată lumea să piardă, introducându-se astfel regula „pierdere-pierdere” în locul regulii „câștig - câștig”⁴.

Statul trebuie să intervină pentru a menține un echilibru între eficacitatea economică, libertatea individuală și dreptatea socială, căutând să corecteze inegalitățile anormale prin asistență socială și redistribuiri adecvate.

Există însă și părerea că inegalitățile nu pot fi corectate sau atenuate, ba, dimpotrivă, acestea se adâncesc atât pe plan național, cât și internațional, ca urmare a intervenției în economie. Eșecurile managementului guvernamental sunt mai grave decât eșecurile pieței concurențiale.

Una dintre cauzele care ar face redistribuirea ineficientă ar fi experiența „găleții care curge”, în sensul că acest proces al corectării nedreptăților sociale antrenează creșterea cheltuielilor administrative, efecte perverse, fraude, incitarea la reducerea efortului de creativitate, determinând apariția efectului pragului de depășire a veniturilor și apariția efectului de contagiune etc. Ca atare, redistribuirea distruge o mare parte din bogăție, fără a înlătura sărăcia.

În aceste condiții, în orice alternativă s-ar afla, sistemele socio-economice sunt tot mai puternic lovite de nerespectarea raportului dintre eficiență și echitate. Dorința de a trăi mai bine și aspirația către dreptate și siguranța zilei de mâine rămân la fel de puternice și de vii în orice perioadă a evoluției vieții.

Concilierea acestui raport dintre eficiență și justiție socială nu se bazează pe

⁴ Vezi în acest sens Stephen R. Covey, „Eficiența în șapte trepte (sau Un abecedar al înțelepciunii)”, București, Editura ALL, 1995

soluții din zona redistribuirii veniturilor, ci din aceea a creșterii veniturilor prin sporirea eficienței și competitivității acțiunii umane. Deci, pentru a progresa pe calea dreptății sociale, soluția cea mai bună, în condițiile limitării resurselor și a diversității contribuției o constituie sporirea veniturilor, a bogăției, acceptând legile pieței și regula „mâinii invizibile”, corectate ori de câte ori este necesar de „mâna vizibilă a societății”. Salariul, ca venit fundamental pe această planetă, conține atât considerente de eficiență economică, cât și de dreptate socială.

În evoluția raportului dintre eficiență și justiție socială s-au manifestat două forme fundamentale: economia concurențială din țările dezvoltate, care prin creșterea complexității sau interdependențelor, prin sporirea zonelor și dimensiunilor de incompatibilitate, tinde spre centralizare și planificare globală; economia de comandă și planificarea globală ce tinde spre descentralizare și liberalizare. Din aceste două tendințe globale rezultă un sens al evoluției, și anume de la o proprietate fără putere, la o proprietate cu putere, cu forța de a investi, construi și crea, de a controla și asigura bunurile necesare vieții. În acest proces mondial, capătă o importanță tot mai mare puterea de decizie și control, în cadrul căreia esențialul este ca soluțiile preferabile să rezulte din necesitate, și nu din bunăvoință, pentru că, în opoziție cu această alternativă, există una singură, cea a dezacordului, conflictelor, urii și distrugerii necreateoare.

Experiența României, ca și alte experiențe, demonstrează că managementul, începând de la microeconomie până la macroeconomie, necesită asigurarea unei legături organice între eficiență, justiție socială, piață și bunăstare. *O economie care rupe relațiile dintre efortul depus și distribuția rezultatelor este incompatibilă cu funcționarea stimulentele corespunzătoare propriilor interese, mecanismul ei având ca rezultat fie producția de dragul producției, în sine, fie consumul fără producție, ceea ce, în ambele cazuri, înseamnă lupta cu principiul imposibilității naturale.*

Managementul economiei trebuie să țină seama de faptul că privatizarea și respectarea drepturilor ce rezultă de aici reprezintă o condiție necesară, dar nu și suficientă, a cadrului instituțional. Proprietarii privați, pe deplin protejați, trebuie constrânși sub aspectul comportamentului pe piață pentru a nu extinde și transforma dreptul de proprietate privată în dreptul de formare și impunere a pozițiilor de monopol pe piață. Acordarea și respectarea drepturilor de proprietate, ca și garantarea intrării și ieșirii libere de pe piață trebuie să fie în responsabilitatea directă a reformei economice. Piața concurențială,

separată de acești parametri, este o formă fără conținut și, deci, nu-și poate îndeplini nici funcția de sporire a eficienței, dar nici funcția de a veghea ce, cât și cum să se producă. O asemenea piață nu va aduce niciodată adevăratul miracol economic, ba dimpotrivă, ea poate chiar să pună în pericol prosperitatea economică, libertățile personale și ordinea internă. În mod periculos însă, în România monopolul devine o a doua „natură” economică! Aparent, este un fapt așa de banal, natural, încât nu se mai pune problema monitorizării, controlului, reglementării și re – reglementării domeniilor în care aceste monopoluri se manifestă. Sunt întregi domenii din economia reală în care consumatorii finali sunt „legați” direct de un anumit producător (în cazul consumului de energie electrică sau gaze spre exemplu), acesta fiind monopol național fie monopol local.

3. Eșecul piețelor. Externalități și bunuri publice

Realitatea demonstrează că nu există o economie de piață perfectă. O societate în care toate prețurile din economie să fie corecte în orice moment și, deci, să fie purtătoare de informații corecte nu a existat și nu va exista niciodată. Aceasta înseamnă că economia reală de piață este o economie mixtă, bazată pe piață și concurență imperfecte. Lupta agenților economici cu imperfecțiunile generate de diferitele piețe libere reprezintă un sens normal al luptei pentru asumarea riscului creator, în numele interesului individual și creșterii bunăstării.

În același timp, experiența dezvoltării demonstrează că există și imperfecțiuni generate de intervenția directă a guvernelor și care, în esența lor, pot antrena alocări ineficiente ale resurselor economice, cu consecințe negative asupra creării bogăției și distribuției ei.

Imperfecțiunile generate de eșecurile diferitelor piețe concurențiale trebuie măsurate și comparate cu imperfecțiunile pe care le creează intervenția directă a autorităților publice. Astfel, se creează posibilitatea reală de cunoaștere din partea guvernelor a efectelor propriilor măsuri pe care doresc să le introducă în economie, înainte ca autoritățile să decidă pentru corectarea imperfecțiunilor pieței libere, ele trebuie să fie absolut sigure că reglementările care se vor introduce nu înrăutățesc și mai mult situația.
--

Având în vedere că dezideratul unei siguranțe economice și sociale pentru toți cetățenii, în orice moment, nu se va realiza

niciodată, pierderea libertății și a eficienței economice ar fi o pierdere de neacceptat în numele unui ideal imposibil de realizat⁵.

Pentru ca o economie bazată pe jocul liber al forțelor pieței să funcționeze bine, autoritățile publice trebuie să aibă o prezență puternică în viața economico-socială a colectivității, cel puțin pentru a soluționa următoarele probleme: *garantarea proprietății private; crearea condițiilor reale pentru ca liberul schimb al bunurilor și concurența să fie respectate; existența unui cod bine ordonat și ierarhizat de norme care să guverneze crearea, dezvoltarea, restructurarea, falimentul și lichidarea firmelor.*

Prin asigurarea acestor premise, autoritățile publice urmăresc să creeze un set complet de acte normative care să garanteze o concurență reală și efectivă, să împiedice producătorii pentru a colabora în vederea limitării concurenței, să garanteze proprietatea privată și să asigure pericolul real al falimentului.

Dacă avem în vedere rolul deosebit pe care îl joacă prețurile în luarea deciziilor, o sarcină principală a autorităților într-o economie de piață este de a crea condițiile ca *prețurile să reflecte în cel mai înalt grad posibil raritatea relativă a diferitelor bunuri materiale și servicii.* Un asemenea rol al prețurilor ar putea să fie împiedicat de existența unui monopol al producătorilor, prin practicarea unor prețuri prea ridicate, în condițiile unor producții prea mici.

Existența monopolurilor în producție face ca prețurile să nu reflecte *corect raritatea relativă*, ceea ce înseamnă că funcțiile pieței libere nu se vor putea exercita în sporirea eficienței economice. Asemenea imperfecțiuni ale pieței reprezintă un motiv de intervenție a statului în economie, fie prin crearea condițiilor reale care să deschidă accesul pentru apariția de noi firme, fie pentru importul unor produse, ambele cu consecințe favorabile în ceea ce privește apariția și dezvoltarea concurenței reale.

În cazul poluării, fără existența unor reglementări adecvate, piața va putea să genereze efecte negative asupra mediului, într-o măsură

⁵ După Ilya Prigogine, laureat Nobel, «...anumită responsabilitate etică este legată de o lume a incertitudinii... Aceasta ne înlesnește să înțelegem mai bine valoarea incertitudinii și să situăm activitățile și deciziile noastre în lumea reală și nu într-una ideală, de natură deterministă, mult prea îndepărtată de universul în care trăim», în prefața la lucrarea „Limitele certitudinii”, elaborată de Orio Giarini și Walter R. Stahel, București, Editura Edimpress-Camro, 1996, p. 42.

incomparabil mai mare decât ar trebui să fie acceptabil. De aceea, autoritățile trebuie să introducă impozite și alte reglementări pentru a fi sigure că cei care poluează plătesc pentru aceasta sau elimină rezultatele acțiunii lor.

Ținând seama că există o limită clară a cantității totale de poluare, pe care societatea poate și trebuie să o accepte, și că prin intermediul autorităților suntem proprietarii comuni ai unui mediu înconjurător curat, apare problema ca permisiunea pentru poluare să fie privită ca un bun economic. În aceste condiții, autoritățile vor avea competența să decidă cum va fi organizată vânzarea „dreptului de a polua”.

În legătură cu stabilirea prețului poluării se conturează două modalități: a) stabilirea unui impozit pentru cei care poluează, proporțional cu mărimea poluării, sau b) determinarea mărimii poluării totale permise și, apoi, crearea unei piețe pentru emisiunea și vânzarea „dreptului de a polua”.

Atunci când prețul forței de muncă este eronat, apare o nouă imperfecțiune a pieței, concretizată în apariția șomajului. Șomajul în exces este cauzat de acțiunea unor factori care își au originea în oferta sau cererea agregată la nivelul economiei naționale.

După J. M. Keynes, atunci când cererea agregată de bunuri materiale și servicii este insuficientă, vânzările de mărfuri ale firmelor scad, investițiile acestora se reduc, de asemenea, și nevoia de forță de muncă.

Există și părerea că lipsa locurilor de muncă este provocată de impunerea unor salarii foarte mari acolo unde sindicatele sunt bine organizate. Ca urmare, atunci când forța de muncă devine foarte scumpă, firmele vor decide să folosească mai puțină forță de muncă și mai multe utilaje pentru producerea bunurilor, cu consecințe asupra prețului bunurilor pe piață, pierderii cotei de piață, atât în țară, cât și în străinătate. Iată că salariile prea mari pot determina o scădere a producției și, de aici, o reducere a cererii de forță de muncă.

Autoritățile pot să corecteze imperfecțiunile pieței din punctul de vedere al șomajului, acționând cel puțin în trei direcții.

Prima direcție o reprezintă reducerea costurilor salariale pentru întreprinderi, prin intermediul subvenționării directe a forței de muncă, care poate să genereze un efort din partea sectorului firme private în direcția stabilirii constrângerilor bugetare tari, cu consecințe asupra diminuării interesului pentru problemele economice pe care le determină concurența.

O a doua direcție, pe care o pot urma autoritățile este de a stimula cererea agregată din economie, fie propria cerere de bunuri materiale și servicii, prin sporirea cheltuielilor publice sau prin reducerea impozitelor directe și indirecte. Desigur, pentru ca o asemenea intervenție să nu provoace imperfecțiuni și mai grave, este necesar ca autoritățile să știe când și cât de mult trebuie stimulată economia.

Cea de a treia direcție, în care autoritățile pot împiedica șomajul să depășească rata naturală este de a rămâne pasive, adică de a se abține să intervină prin reglementări, deoarece firmele au învățat singure cum să evite astfel de urmări. Imperfecțiunile pieței trebuie corectate în așa fel încât, în permanență, o piață imperfectă să fie comparată cu reglementările imperfecte.

La nivelul economiei naționale, menținerea la un anumit nivel al imperfecțiunilor pieței reprezintă un lux scump. În aceste condiții, este necesar ca autoritatea publică să aibă atât o înțelegere corectă a relațiilor economice concurențiale, cât și curajul și forța de a permite intereselor comunității pe ansamblu să aibă prioritate față de cele ale grupurilor de presiune.

Precum se știe, în cadrul societății, există o serie de bunuri care nu pot fi vândute pe piață, ori oferite pe piață, numite bunuri publice pure, din care fac parte: apărarea națională, menținerea ordinii publice, iluminatul străzilor, apărarea contra incendiilor, inundațiilor, canalele de navigație, apele râurilor, plajele, izvoarele, producerea legilor etc.

Bunurile publice pure au două caracteristici fundamentale.

a) Non-exclusivitatea, imposibilitatea ori dificultatea de a exclude indivizii de la folosirea lor. Spre exemplu, orice încercare de a exclude pe unii cetățeni de a beneficia de iluminatul străzilor, apărarea țării, de a merge pe stradă etc. devine ori practic imposibilă, ori foarte costisitoare. Atunci când costul mijloacelor folosite pentru a exclude de la consumarea bunurilor publice (construcția de garduri, instalarea unor instrumente de monitorizare, organizarea pazei, impunerea unor taxe de acces etc.) este mai mare decât avantajele ce s-ar putea obține, învinge decizia de non-excludere.

b) Non-rivalitatea, lipsa de rivalitate între utilizatori în ceea ce privește consumul acestor bunuri, adică faptul că fiecare nou consumator nu modifică oferta disponibilă pentru ceilalți. Dacă, spre exemplu, la mulțimea de indivizi care beneficiază de consumul

bunurilor publice se mai adaugă un individ sau un grup, acest lucru nu ne costă nimic în plus. În acest caz, costul marginal al consumului suplimentar de astfel de bunuri este egal cu zero. Întrucât nu există nici proprietate privată asupra acestor bunuri, nici costuri suplimentare pentru utilizarea lor, nu există nici rivalitate între beneficiarii lor.

În cadrul sectorului public, în afară de bunurile publice pure determinate, în exclusivitate, de proprietățile lor tehnice, mai există și o altă categorie de bunuri publice determinate, în principal, de imperfecțiunile pieței.

Așa după cum am arătat, imperfecțiunile pieței se referă la acele situații în care mecanismele pieței nu mai pot opera într-un mod eficient.

Astfel, prin desfășurarea unor activități economice se produc efecte de antrenare asupra mediului natural sau asupra terților, fără ca valoarea acestora să se reflecte în prețurile output-urilor vândute și să-l afecteze pe producător. Aceste efecte produse asupra terților, inclusiv asupra mediului natural, se numesc externalități. Ele pot fi: *negative*, atunci când afectează pe utilizatori, prin costurile nete pe care le antrenează și *pozitive*, când îi avantajează, oferindu-le beneficii nete.

Costurile și beneficiile externe, nete, antrenate de unele activități economice nefiind incluse în fundamentarea deciziilor de producție, înseamnă că, în raport de nivelurile sociale de eficiență a producției, putem avea o producție prea mică, dacă externalitățile se vor concretiza în beneficii nete, sau o producție prea mare, dacă externalitățile se concretizează în costuri nete.

În cadrul domeniilor producătoare de *externalități pozitive* sunt incluse: învățământul, cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și alte sectoare de creație. Întrucât în raport cu efectele directe obținute de firme, desfășurarea acestor activități antrenează costuri foarte mari, dar în raport cu efectele sociale globale ale acestor costuri sunt însă mult mai mici, guvernul intervine fie subvenționând aceste activități, fie încorporându-le în sectorul public, unde le finanțează direct. Învățământul și cercetarea științifică, finanțate public sau privat reprezintă sectoarele ce produc cele mai mari externalități pozitive în societate.

Cel mai clasic exemplu de externalități negative îl reprezintă poluarea mediului înconjurător, ca urmare a desfășurării unor activități economice.

Fără să se poată explica direct și complet cauzele reale, se consideră de către specialiști că evoluția omenirii, în lupta cu limitarea resurselor și cu incertitudinile vieții, a produs două grave externalități negative: sărăcirea în creștere a unei mari părți a populației planetare și poluarea crescândă a mediului nostru comun.

Atâta timp cât prețurile și ratele dobânzilor nu vor oglindi raritatea resurselor și costurile de oportunitate, dacă agenții economici consumatori nu vor avea acces egal la informația despre bunuri și piețe, dacă informația despre oportunitățile pieței și tehnologia de producție nu vor fi disponibile în mod egal la toți producătorii etc., atunci, pentru a înlătura asemenea imperfecțiuni, apare necesitatea intervenției statului, care să faciliteze disponibilizarea informației și coborârea sau înlăturarea barierelor pentru accesul liber la informație a tuturor participanților interesați.

Având în vedere rolul extraordinar al informației într-o economie de piață modernă, există părerea că o *pieță a informațiilor*, în care statul să sprijine, fără însă a o controla și subordona, ar reprezenta un progres pentru dezvoltarea societății⁶. Desigur, există și părerea că anumite categorii de informații ar fi mai bine să fie un bun public, decât un bun privat.

Imperfecțiunile existente în domeniul informațiilor privind starea resurselor, dată de distorsiunile prețurilor, dobânzilor și relația de schimb valutar de pe diferitele piețe sunt legate de doi factori mai importanți: *decalajele de timp* cu care răspund procesele economice de modificarea prețurilor ca urmare a unor fricțiuni sau a stării de inerție, proprii sistemelor mari; *acțiunile întreprinse de monopoluri și oligopoluri* pentru menținerea prețurilor la un nivel superior, printr-o scădere corespunzătoare a ofertei pe piață.

Pentru contracararea unor asemenea situații care erodează funcțiile pozitive ale concurenței și diminuează eficiența economică într-un segment important al economiei, autoritățile promovează, în diferitele țări, activități publice pentru a încuraja sau a impune monopolurilor respective un mediu concurențial, sau pentru a înlocui monopolurile private prin întreprinderi publice.

⁶ Cercetarea particularităților cererii și ofertei pe piața informațiilor, a modului de formare a prețului de echilibru și a mecanismelor de reechilibrare a celor două forțe ale ei în timp reprezintă, în opinia noastră, un element important pentru teoria și practica economică.

Astfel, se elaborează și se impun măsuri care vizează: protecția legală de prevenire a apariției unei singure firme, controlul prețurilor și al ratelor veniturilor, înlesnirea sau ușurarea intrării în ramură și pe piață a unor noi firme concurente, înlăturarea barierelor vamale etc.

Studiile arată că diferențele dintre indivizi și gospodării, în ceea ce privește veniturile, provin din diferențele de distribuție a averii și din deosebirile de pregătire profesională și competențe manifestate.

La baza distribuției averii se află distribuția drepturilor de moștenire și de acumulare a acestora în decursul vieții oamenilor, în timp ce la baza distribuției câștigurilor din muncă se află distribuția inițială a capacității de muncă, a competențelor și a eforturilor de a acumula cunoștințe etc.

Piața concurențială, prin mecanismele ei, accentuează diferențele de mai sus pe calea acumulării de avere, generând inechitatea socială. În aceste condiții, problema care se pune este de a stabili, mai întâi, ce fel de distribuție de venituri și de bunăstare se preferă. În funcție de această alegere, urmează să se adopte măsurile necesare pentru trecerea de la distribuție existentă la cea preferată. *Problema alegerii distribuției preferate este deosebit de complexă, ea necesitând o abordare multicriterială.*

În ceea ce privește redistribuirea veniturilor, pot fi concepute două modalități:

a) *un sistem privat*, realizat în mod voluntar prin acte de caritate, ce are un caracter aleator și relativ, fără a putea fi aplicat pe scară largă;

b) *un sistem public*, realizat de stat prin colectarea obligatorie a veniturilor de la contribuabili și redistribuirea lor, prin intermediul bugetelor, celor care au nevoie de aceste mijloace bănești.

Scopul redistribuirii veniturilor prin sistemul guvernamental este, printre altele, de a elimina discrepanțele prea mari dintre venituri. În acest sens, autoritățile practică sistemul de impozitare progresivă în funcție de mărimea venitului lunar sau anual și repartizează aceste fonduri sub formă de bunuri publice particulare, de subvenții, de ajutoare sociale în raport de diferite criterii, cum sunt mărimea veniturilor, mărimea familiei, numărul copiilor etc. Dacă inechitatea distribuției este interpretabilă ca un rezultat al neajunsurilor pieței, atunci distribuția venitului apare ca un caz particular de bun public. Realitatea demonstrează că în toate țările dezvoltate ale lumii, bazate pe piețe libere, asistăm la coexistența mecanismelor concurențiale cu politica de distribuție echitabilă a veniturilor. Din această coexistență

rezultă, după unele aprecieri, testul acceptabilității piețelor concurențiale într-un sistem democratic.

În aceste condiții, exigențele stabilității sistemului economic presupun menținerea unei rate înalte a ocupării forței de muncă, reducerea inflației, realizarea unei rate sporite de economisire și incitarea la investiții, sporirea ratei formării capitalului tehnic și, pe această bază, înfăptuirea unei creșteri economice durabile. Punând în balanță efectele piețelor libere la nivel macroeconomic și exigențele stabilității sistemului economic, apare necesitatea sprijinirii mecanismelor concurențiale prin politici economice cât mai eficiente pentru restabilirea echilibrului încălcate, care însă nu trebuie să distrugă funcțiile pozitive ale piețelor concurențiale.

O *soluție privată*, cu caracter individual sau de grup, păstrează natura relațiilor concurențiale, de piață și exprimă voința și opțiunea liberă a indivizilor și a grupurilor private de a acționa în cadrul mecanismelor contractuale de piață.

Soluția cu caracter individual pornește de la interesele proprii și se folosește de propriile mijloace. Soluția cu caracter de grup presupune o acțiune a indivizilor care cooperează într-un anumit grup (corporație, parteneriat, fonduri mutuale, organizații nonprofit etc.), având ca scop comun sporirea veniturilor prin ridicarea eficienței, asigurarea libertății și controlul riscurilor în condiții de incertitudine.

Soluția publică este solicitată de problemele sociale, ecologice, economice, tehnologice și manageriale pe care le impune înfăptuirea unor proiecte de anvergură. Un asemenea proces generează o serie de cereri pentru implicarea statului în legătură cu înfăptuirea unor programe sociale, acordarea unor subvenții, susținerea unor programe de cercetări tehnologice etc. Organizațiile economice caută, în multe situații, soluții în afara pieței concurențiale. Ele se pot asocia în carteluri pentru a putea reglementa nivelul producției în vederea menținerii unor prețuri ridicate, sau formează lobby pentru a cere ajutor guvernamental, sub formă de subvenții sau alte ajutoare. Iată deci că organizațiile economice, în calitate de grupuri puternice, exercită presiune în direcția obținerii unor avantaje și a unor reglementări care să le favorizeze activitatea.

Finanțarea unor activități de către stat nu se poate baza doar pe contribuțiile voluntare ale cetățenilor, sau pe baza veniturilor obținute din vânzarea bunurilor și serviciilor pe piață. Sunt cazuri când statul este pus în situația de a recurge la constrângerea cetățenilor de a

plăți taxe și impozite. În aceste condiții, bunurile și serviciile elementare, vitale, oferite de guvern, cum sunt apărarea, protecția individuală și a proprietății, sistemul de legi și ordine publică, trebuie să fie disponibile pentru fiecare cetățean, fără excepție. Aceasta înseamnă că nici chiar cel mai rău platnic de impozite nu poate fi exclus și, practic, nici nu este posibil, de la consumul bunurilor publice pure (perfecte).

Într-un sistem economic bazat pe piețe concurențiale, lărgirea și consolidarea sectorului public reprezintă o alegere care are la bază anumite rațiuni economice, social-umane și ecologice. Aceste rațiuni devin un filtru, în funcție de care se obiectivează deciziile și acțiunile. În funcție de balanța cost-beneficiu se poate stabili dacă trecerea unei activități de la sectorul privat la cel public și invers este mai avantajoasă sau nu.

<p>Analiza și interpretarea eșecurilor pieței și a soluțiilor alternative, fundamentarea deciziilor pentru opțiunea colectivă sau publică se realizează cu ajutorul <i>costurilor de tranzacție</i> care, în viziunea unor specialiști, reprezintă, de fapt, <i>costurile funcționării sistemului economic</i>. După Arrow, neajunsurile pieței reprezintă un caz particular ajuns la limită, unde costurile de tranzacție sunt așa de ridicate încât existența pieței libere nu se mai justifică. Lupta cu creșterea costurilor de tranzacție determină firmele să integreze cât mai multe activități, astfel încât să prevină tranzacții care ar antrena un volum mare de cheltuieli.</p>

Paralel cu această soluție, statul poate contribui la reducerea costurilor de tranzacție, în mod indirect, printr-o serie de reglementări care să impună respectarea regulilor legale, stabilirea și menținerea standardelor de măsură și control obligatorii; reguli sanitare, menținerea stabilității monedei etc. și, în mod indirect, prin preluarea unor activități economice și transformarea lor în sector economic public.

Alternativa sectorului economic public la eșecurile pieței în anumite domenii trebuie judecată în termenii costurilor de tranzacție comparative. Dacă alternativa producerii de bunuri publice prezintă, pentru unele situații, avantaje față de piața concurențială, nu înseamnă că, în acest caz, reglementarea și/sau gestionarea guvernamentală a unor sectoare este complet gratuită pentru societate. R. Coase atrage atenția că, și în acest caz, alegerea are costurile sale și, în anumite situații, se poate vorbi de „*eșecul guvernamental*” ca și de „*eșecul piețelor libere*”. Analiza raportului dintre „*eșecul piețelor libere*” și „*eșecul guvernamental*” ne duce la concluzia că sectorului privat îi sunt proprii producerea unor bunuri

materiale și servicii, în condiții concurențiale, în timp ce sectorului public îi sunt proprii producerea unui alt gen de bunuri materiale și servicii. De aici rezultă că fiecare sector economic, privat sau public, are o justificare rațională. Sectorul privat vizează realizarea celei mai înalte eficiențe în cheltuirea unor resurse limitate, prin cel mai scăzut cost de oportunitate, pentru majoritatea bunurilor economice, ca urmare a eșecului managementului guvernamental în domeniu. *Sectorul public se justifică și prin eșecul piețelor concurențiale și prin specificul unor bunuri care, sub aspect rațional-managerial, nu pot fi asigurate decât sub forma unor bunuri publice.* Cererea și oferta de bunuri publice în raport de cererea și oferta de bunuri private au și unele particularități:

- a) nu iau în considerare criteriile de eficiență economică care să limiteze producția de bunuri publice;
- b) separarea beneficiilor – concretizată în consumul bunurilor publice – de contribuția la costurile ofertei de bunuri publice;
- c) organizațiile publice își asigură principalele lor venituri din afara mecanismelor prețurilor libere, în timp ce întreprinderile private își asigură veniturile, mai ales, din evoluția prețurilor pe piața concurențială;
- d) imposibilitatea cuantificării beneficiilor rezultate din consumarea bunurilor publice;
- e) valoarea output-urilor concretizate în bunuri publice este reprezentată în sistemul conturilor naționale prin costurile input-urilor folosite pentru producerea lor;
- f) consumatorul bunurilor publice nu poate fi exclus, plata producătorului lor urmând să se realizeze în mod indirect, prin impozite și taxe la bugetul de stat, în timp ce consumatorul bunurilor private beneficiază de ele numai dacă prețul lor a fost sau va fi plătit.

În cazul bunurilor publice, neexistând nici obligația din partea consumatorului de a plăti producătorului contravaloarea bunului procurat și nici piața pentru a fi cunoscute de către producător, nevoile consumatorului, relațiile dintre consumatorii și producătorii de bunuri publice se desfășoară prin intermediul instituțiilor publice, autorităților centrale și locale etc.

După Paul Samuelson, cererea de bunuri publice este o pseudo-curbă, care ține seama de faptul că fiecare persoană are bunăvoința de a plăti pentru bunul public de care are nevoie. Potrivit acestei

concepții, pseudo-curba cererii bunului public reprezintă „bunăvoința” marginală a consumatorului de a plăti cantitățile de bunuri utilizate⁷.

Prin mecanismele politice se stimulează formarea sau articularea cererii politice, spre deosebire de bunurile private, unde cererea se formează prin mecanismele pieței concurențiale.

Cererea de bunuri publice, sub influența unor factori, se poate mări nejustificat, peste posibilitățile reale de a le satisface creșterea ofertei. Acești factori creează percepții deformate, care duc la umflarea nejustificată a cererii de bunuri publice, dincolo de necesitățile înlăturării neajunsurilor pieței. Printre acești factori, se situează cei din zona politicului, și anume:

a) *promisiunea oamenilor politici în perioada alegerilor* de a înlătura efectele negative ale pieței și de a adopta soluții legislative stimulează cererea de bunuri publice, dincolo de responsabilitatea reală a înfăptuirii acestor promisiuni, realizându-se un decalaj mare între cerere și ofertă în domeniul bunurilor publice;

b) *trecerea pe prim-plan a intereselor pe termen scurt ale oamenilor politici*, legate de avantajele electorale și neglijarea intereselor economice, social - umane, ecologice pe termen mijlociu și lung, legate de înlăturarea practic a neajunsurilor pieței, de sporirea eficienței economice și impulsivitatea creșterii economice, creează perturbări în domeniul echilibrului dintre cererea și oferta de bunuri publice;

c) *disocierea dintre beneficiarii acțiunilor de producere a bunurilor publice și cei ce suportă plata acestora* face ca un grup să beneficieze de avantajele aplicării unui proiect public, iar costurile să fie suportate de toți plătitorii de impozite, cu consecințe grave asupra justiției sociale și echității, în numele cărora s-a format și dezvoltat sectorul public, deoarece o minoritate exploatează majoritatea;

d) *divergența dintre interesele majorității și cele ale minorității* apare îndeosebi în țările cu un nivel scăzut al veniturilor și se concretizează în acordarea priorității cererilor pentru redistribuirea veniturilor, în calitate de cerere de bunuri publice, în dauna celor pentru economisire și investiții, fapt ce împiedică sporirea investițiilor și realizarea unei creșteri economice reale;

e) *aparatură administrativă centrală și locale* este unul dintre factorii importanți care acționează în direcția creșterii cererii de bunuri

⁷ Reprezentare după Aurel Iancu, "Bazele teoriei politicii economice", Editura ALL, București, 1998, p. 220

publice peste posibilitățile practice de a le oferi, în condiții de resurse disponibile certe.

Față de cererea exagerată de bunuri publice, expresie a acțiunii conjugate a acestor factori, dar nu numai, oferta efectivă este mult diminuată, datorită atât limitării resurselor financiare, cât și a costurilor pe care le implică obținerea bunurilor publice.

Se creează, în acest context, o *tendință generală de depășire a ofertei de bunuri publice de către cererea de bunuri publice*, atât la nivelul colectivității, cât și pentru diferitele categorii de bunuri publice. Diminuarea acestui exces de cerere de bunuri publice se realizează, deseori, prin împrumuturi publice la care recurg guvernele, cu consecințe asupra accentuării dezechilibrelor dintre cererea și oferta de bunuri publice pe termen lung. Problema care se pune este de a asigura oferta de bunuri publice în așa fel încât costurile realizării ei să fie minime, iar politicile guvernamentale să fie în măsură să stăpânească și să raționalizeze producerea bunurilor publice necesare compensării eșecurilor pieței libere, fără a genera eșecuri ale funcționării sectorului public.

Întrucât pentru sectorul public se întâlnesc dificultăți cu privire la definirea și măsurarea output-ului și la evaluarea calității bunurilor publice, este foarte dificil de a introduce un management eficient în acest domeniu, pentru a folosi un sistem de stimulare a personalului în raport de rezultate etc. Spre exemplu, este foarte greu să se măsoare producția anuală livrată de poliție, justiție, sau de o primărie, sau pentru a exprima calitatea unor bunuri publice, cum sunt educația, cercetarea științifică, îngrijirea medicală, protecția mediului înconjurător etc.

În aceste condiții, producția de bunuri și servicii publice se măsoară prin *input-uri*.

În domeniul producerii bunurilor publice întâlnim existența unor monopoluri clasice, în sensul că anumite bunuri publice sunt încredințate pentru a fi livrate către o singură agenție publică, fiind excluși competitorii, cu consecințe negative asupra eficienței și calității utilizării resurselor, personalul în aceste sectoare devenind arogant, autoritar și, de multe ori, agresiv în raporturile cu populația.

Ca urmare a caracterului puternic aleator al tehnologiilor aplicate în sectorul producerii de bunuri publice, a interferențelor deciziilor politice și administrative, a comportamentului decidenților și operatorilor publici și administrativi și a influențelor induse de

interesele divergente dintre grupurile sociale și guvern, asistăm la o frecvență înaltă a așa-numitelor *efecte perverse* în acest domeniu.

Deoarece producția de bunuri publice nu este conectată la nici un prag minim de evaluare a performanței, comparabilă cu cel din sistemul de piață, face ca să nu existe un mecanism viabil care să limiteze output-urile publice când nu sunt cerute, nu corespund calitativ sau sunt prea costisitoare.

Iată deci că efectele generate de eșecurile pieței se lovesc de efectele generate de eșecurile funcționării sectorului public, de unde necesitatea de a le compara în timp și spațiu, înainte de a lua decizia de a le corecta într-un anumit mod.

<p>Viața demonstrează că mecanismele de funcționare a sectorului public – bazate pe deciziile politice și administrative care pornesc de la maximizarea voturilor și cheltuielilor bugetare – determină ca evoluția ciclului cerere-ofertă pentru bunurile publice să fie inferioară mecanismelor de funcționare a cererii și ofertei de bunuri economice private, în cadrul relațiilor de piață, bazate pe decizii individuale, descentralizate.</p>

Analizele întreprinse asupra bunurilor publice evidențiază că nu toate îndeplinesc cele două condiții de non-excludere și non-rivalitate. Sunt bunuri publice care au caracteristici de non-rivalitate, dar care nu au în mod necesar și pe cea de non-excludere, din motive de limitare a capacităților, datorită unor obiective politice etc.

De asemenea, *resursele în proprietate comună* reprezintă un bun public bazat pe non-excludere, dar care are caracteristica de rivalitate în consum, specifică bunurilor private, datorită faptului că sunt epuizabile. În același timp, prin aplicarea unor instrumente de excludere, impozite și taxe, unele bunuri publice își schimbă proprietatea de non-excludere în „exclusibile”.

Sunt și bunuri private care nu răspund în totalitate la cele două caracteristici de excludere și rivalitate în consum, deoarece dreptul de proprietate nu se reduce numai la forma individuală, ci îmbracă și forme cvasi-colective, de genul corporațiilor, cooperativelor etc.

În concluzie, putem aprecia că bunurile nu se polarizează strict în bunuri private – bazate pe excludere și rivalitate în consum – și în bunuri publice pure, bazate pe non-excludere și non-rivalitate în consum, ci se află și sub forme intermediare. Aceste forme intermediare sau impure îndeplinesc proprietăți rezultate din combinarea caracteristicilor celor două categorii de bunuri. Astfel,

există *bunuri publice impure sau mixte* care au proprietăți și însușiri de la bunurile private, în anumite grade.

Potrivit lui James Buchanan, avem *bunuri pure private*, perfect divizibile între consumatori, *bunuri publice pure*, perfect indivizibile între consumatori, în sensul că fiecare membru al grupului poate consuma același bun, în mod egal, *bunuri care sunt parțial divizibile*, însă care implică indivizibilitatea, sau elemente publice numai pentru un număr limitat de persoane sau de grupuri sociale mici, *bunuri parțial indivizibile*, unde elementele de indivizibilitate se extind asupra unui grup mai mare de indivizi decât în cazul anterior, și *bunuri perfect indivizibile*, cu elemente ce se extind asupra unor grupuri sociale mici, ca de exemplu bunurile oferite de cluburi etc.

După J. Stiglitz, un bun oarecare își poate schimba locul în timp și spațiu în funcție de modificarea parametrilor privind non-excluderea și costurile marginale care, la rândul lor, sunt în funcție de comportamentul decidenților și al societăților față de bunurile respective, de politicile economice aplicate etc.

De exemplu, o șosea considerată un bun pur public, ce are drept caracteristici non-excluderea cetățenilor și costuri marginale egale cu zero, pentru călătorul adițional, atunci când traficul devine prea intens, pentru a-1 reduce se percep taxe, fapt ce schimbă statutul șoselei, transformând-o într-un bun public mixt, deoarece non-excluderea nu se mai poate absolutiza, iar costul marginal este mai mare decât zero. Dacă, pentru a reduce traficul pe șosea, se adoptă soluția de a construi o autostradă de către o firmă privată, care și concesionează administrarea ei, pe o anumită perioadă, atunci statutul autostrăzii este un bun mixt, deoarece se percep taxe și, deci, se exclud cei care nu plătesc aceste taxe și pentru faptul că sunt excluse vehiculele cu viteză redusă (biciclete, tractoare etc.).

Dacă se dorește raționalizarea consumului unui bun public, prin recurgerea la firme private care să distribuie bunul respectiv, în baza unor înțelegeri contractuale specifice, atunci respectiva politică poate să schimbe locul bunului public în ansamblul bunurilor.

După modelul lui Musgrave, prin combinarea caracteristicilor celor două bunuri private și publice, rezultă patru categorii de bunuri: *bunuri pur private*, cu caracteristicile de excludere și de rivalitate în consum, unde implicarea statului în producerea sau distribuirea lor a reprezentat o practică nejustificată sub aspect economic și tehnic; *bunuri publice mixte*, cu caracteristici ce rezultă din combinația dintre

non-excludere și rivalitate în consum ale bunurilor; *bunuri publice mixte*, ce întruchipează combinația dintre caracteristicile de non-rivalitate în consum asemănătoare bunurilor publice și de excludere specifice bunurilor private; *bunuri pur publice*, ale căror caracteristici sunt non-rivalitatea în consum și non-excluderea.

Resursele în proprietate comună fac parte din categoria bunurilor mixte, cu caracteristica de non-excludere a bunurilor pur publice și cu proprietatea de rivalitate în consum a bunurilor private. Potrivit literaturii de specialitate, în proprietate comună este considerată acea resursă economică la care individul are numai dreptul de folosire și nu pe cel de posesiune și nici pe cel de dispoziție care să-i confere acestuia dreptul de înstrăinare ori de distrugere. De asemenea, la resursele aflate în proprietate comună, rata consumului este dependentă de numărul de consumatori și de consumul specific, spre deosebire de bunurile pur publice la care rata consumului este independentă de numărul consumatorilor (ca de exemplu, în cazul iluminatului public)⁸.

Din categoria resurselor în proprietate comună pot face parte: *resursele cu localizare fixă* (minerale, cursuri de apă, poduri etc.) și *resurse ce își schimbă localizarea* (peștele, viețuitoarele sălbatice); *resursele regenerabile* (căderile de apă, resursele biologice) și *cele epuizabile* (rezervele de energie fosilă); *resursele cu acces deschis și indivizibile care impun*, în mod obiectiv, un sistem de organizare pe baza proprietății comune, precum și cele tratate ca proprietate comună pe bază de opțiuni (pășunile).

Ca urmare a gratuității resurselor în proprietate comună, utilizarea lor tinde spre epuizare și degradare. Drepturile de proprietate comună sunt folosite până la punctul la care utilitatea marginală egalează prețul aflat la nivelul zero.

Acolo unde resursele în proprietate comună sunt limitate fizic, o libertate deplină a drepturilor de utilizare a lor generează o suprautilizare dincolo de rata de regenerare, prematură epuizare a resurselor naturale neregenerabile, o degradare a solului agricol, din cauza exploatării neraționale etc.

În aceste condiții, o serie de specialiști au demonstrat necesitatea unor reglementări din partea statului a comportamentului indivizilor conduși de interesele maximizării propriilor utilități, cât și a unor

⁸ Aurel Iancu, *Op. cit.*, p. 246

instituții care să facă posibilă alocarea eficientă a acestor categorii de bunuri publice – vitale pentru societate.

În viziunea unor specialiști, analiza bunurilor prin prisma preferințelor consumatorilor individuali în raporturile lor cu aprobarea sau dezaprobarea socială și din punctul de vedere al necesității de a efectua anumite corectări asupra acelor preferințe individuale distorsionate, ridică problema unei noi categorii de bunuri, și anume bunurile de merit.

Potrivit lui Stiglitz, *bunurile de merit* sunt acele bunuri pe care guvernul le impune indivizilor de a le consuma (centurile de siguranță și educația sanitară).

După Boiley, ineficiența alocării unor resurse se produce dacă indivizii subvaluează beneficiile personale din consumul unui bun. Ca urmare a faptului că indivizii atribuie un insuficient merit unor bunuri în exprimarea preferințelor lor, apare necesitatea implicării guvernului pentru corectarea acestui fapt, de unde necesitatea ca aceste bunuri să se numească bunuri de merit.

Printre cazurile mai importante, cu caracter general, care determină apariția bunurilor de merit, se pot semnală:

- a) situația când o serie de consumatori individuali nu exprimă preferințele pentru bunurile cu efecte pozitive importante;
- b) lipsa de prevedere și de asigurare față de probabile catastrofe, îmbolnăviri și accidente;
- c) distorsionarea preferințelor individuale, ca urmare a unor surse de informații incomplete asupra opțiunilor disponibile, a unor imagini greșite asupra realităților formate de reclamele comerciale sau de mass-media.

În concordanță cu exigențele justiției sociale, în deplin acord cu necesitatea creșterii eficienței și respectând personalitatea umană, se consideră că intervenția guvernamentală, pentru a corecta preferințele individuale în scopul realizării bunăstării, se poate desfășura în trei direcții: ridicarea nivelului de cunoștințe și îmbunătățirea informațiilor, folosirea subvențiilor, utilizarea unor constrângeri prin lege.

În sinteză, ținând seama de criteriile ce pot fi atribuite unor bunuri și servicii de instituții predominante existente în societate și de modul de realizare a unor preferințe de consum ale populației, există patru mari categorii de bunuri: *pur private, pur publice, mixte și de merit*.